

Ehdokaskoulutus

8.4.2024

Oikeusvaltioperiaate

- Oikeusvaltioperiaate on yksi EU:n perusarvoista ja välttämätön EU:n toiminnan kannalta. Se on olennaisen tärkeä periaate EU:n lainsäädännön soveltamisessa.
- Oikeusvaltioperiaatteen mukaan julkisen vallan on aina toimittava lainsäädännön asettamissa rajoissa. Oikeusvaltioperiaatteen käsitteeseen kuuluvat avoin, vastuuvollinen, demokraattinen ja moniarvoinen lainsäädäntöprosessi, riippumattomien ja puolueettomien tuomioistuinten takaama tehokas oikeussuoja sekä vallanjako.
- Käytännössä oikeusvaltioperiaatteessa on kyse siitä, että jokaisen maan hallituksen tulee noudattaa päätöksissään lakia, päätökset eivät saa perustua mielivaltaisuuteen ja kansalaisilla on mahdollisuus valittaa päätöksistä itsenäisiin tuomioistuimiin. Lisäksi oikeusvaltioperiaate suojelee lehdistönvapautta ja estää korruptiota.

- EU ei toimi ilman oikeusvaltiota. Jos oikeusvaltioperiaatetta rikotaan jäsenmaissa, voi viranomaisten hallintopäätösten tai tuomioistuinten ratkaisujen vastavuoroinen tunnustaminen halvaantua ja esimerkiksi rikoksentekijöiden luovuttaminen, velkomustuomioiden täytäntöönpano tai tavaroiden vapaa liikkuvuus vaarantua EU:ssa.
- Jäsenvaltioilla on EU-oikeudellinen velvollisuus luottaa toistensa oikeusjärjestelmiin. Tätä voidaan edellyttää vain, jos oikeusvaltion periaatteita kunnioitetaan kaikkialla.

Oikeusvaltiorikkomus

- Oikeusvaltiorikkomuksella viitataan yleisesti tilanteisiin, joissa oikeusvaltion yhtiä tai useampaa periaatetta rikotaan.
- Komissio julkaisee vuosittain EU:n oikeusvaltiokertomuksen jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteen ja -ongelmien kartoittamista ja arviointia varten.
- Komission selvitys painottaa neljää oikeusvaltiokäsitteen piiriin kuuluvaa aluetta:
 - 1) oikeuslaitosta
 - 2) korruptiontorjuntaa
 - 3) tiedotusvälineiden moniarvoisuutta ja vapautta
 - 4) hallitusjärjestelmän osien keskinäistä valvontaa

Oikeusvaltiorikkomuksiin puuttuminen

- EU:n arvojen rikkomisen, mukaan lukien oikeusvaltiorikkomusten, valvonta on perussopimuksissa järjestetty SEU 7 artiklassa. Artikla sisällytettiin ensimmäistä kertaa perussopimukseen Amsterdamin sopimuksella vuonna 1998 ja sitä on täydennetty tämän jälkeen.
- Kyseisellä artiklalla on ollut tarkoitus valmistautua mm. EU:n laajenemiseen.
- SEU 7 artiklaan kuuluu kaksi eri menettelyä:

Artikla 1: dialogia painottava, ennaltaehkäisyyn keskittyvä menettely sekä

Artikla 2: sanktiointimenettely

- Artikla kahden mukaan oikeusvaltiorikkomusta epäiltäessä esim. osa EU-valtion rahoituksesta voidaan jäädyttää, kunnes maa on todistanut toimivansa EU:n periaatteiden mukaisesti. Mekanismien avulla jäsenmaat voidaan velvoittaa unionin perusarvojen noudattamiseen, ja samalla verorahojen laillinen käyttö varmistetaan.

Unkarin tilanne

- Unkari on ajautunut vuodesta 2010 pääministerinä toimineen Viktor Orbánin kaudella kauas oikeusvaltioperiaatteesta. Maan hallitus polkee ihmisoikeuksia ja loukkaa toistuvasti kansainvälistä oikeutta ja EU:n lainsäädäntöä.
- Orbánin johtama hallitus on heikentänyt systemaattisesti mm. vähemmistöjen, asunnottomien ja opiskelijoiden asemaa.
- Unkarissa mm. samaa sukupuolta olevien avioliitto on perustuslaissa kielletty, eikä transsukupuolisia ja intersukupuolisia tunnusteta oikeudellisesti.

- Orbánin hallitus kielsi asunnottomuuden laissa vuonna 2018. Unkarissa on noin 15 000 asunnottomaa ja vähintään 70000 välittömässä asunnottomuuden vaarassa elävää ihmistä.
- Tiedotusvälineiden omistuksen keskittyminen hallitusta myötäileville toimijoille on kiihtynyt Orbánin kaudella ja Unkarissa on jäljellä enää muutama vapaa media.
- Orbánin hallitus on ajanut läpi merkittäviä uudistuksia myös Unkarin koulutusjärjestelmään. Koulut ovat menettäneet suuren osan itsensä määräämisoikeudestaan ja koulukirjat ovat yhtenäistetty tukemaan Orbánin hallituksen näkemyksiä esimerkiksi sukupuolirooleista.

- Orbánin aikaansaamat Unkarin oikeuslaitoksen muutokset ovat heikentäneet toimeenpanovallan valvontaa ja vaarantaneet oikeuslaitoksen riippumattomuuden.
- Parlamentti on useasti todennut, että Unkari loukkaa vakavasti unionin perustana olevia arvoja.
- Euroopan komissio käynnisti virallisesti oikeusvaltiomekanismin Unkaria vastaan huhtikuussa 2022. Tämän seurauksena Unkarilta on jäädytetty yhteensä yli 20 mrd. euroa EU-tukia.

- Joulukuussa 2023 komissio purki Unkarin 10,2 miljardin euron aluekehitystukien jäädytyksen, koska Unkari oli uhannut estää jäsenmaiden 50 miljardin euron tukipaketin Ukrainalle EU-huippukokouksessa.
- EU-parlamentti päätti 14.3.2024 haastaa komission EU-tuomioistuimeen, koska parlamentti katsoo, että komission perustelut tukien vapauttamiselle eivät olleet läpinäkyvät.

Oikeusvaltion edistämiskeinot EU:n ulkosuhteissa

- EU:n ihmisoikeuspolitiikkaan kuuluu laaja joukko vaikuttamiskeinoja, joita käytetään kahden- ja monenvälisissä suhteissa kolmansien valtioiden, kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa.
- Kahdenvälisissä suhteissa korostuu ns. ihmisoikeusdialogin järjestäminen esimerkiksi kahdenvälisten sopimusten puitteissa.
- EU:lla on yli 140 edustustoa kolmansissa maissa ja ne voivat yhteistyössä jäsenvaltioiden suurlähetystöjen kanssa pyrkiä vaikuttamaan paikallisiin oikeusvaltio-olosuhteisiin, esimerkiksi esiintymällä tarkkailijoina oikeudenkäynneissä ja tukemalla ihmisoikeusaktiiveja.

Äärioikeiston nousu Euroopassa

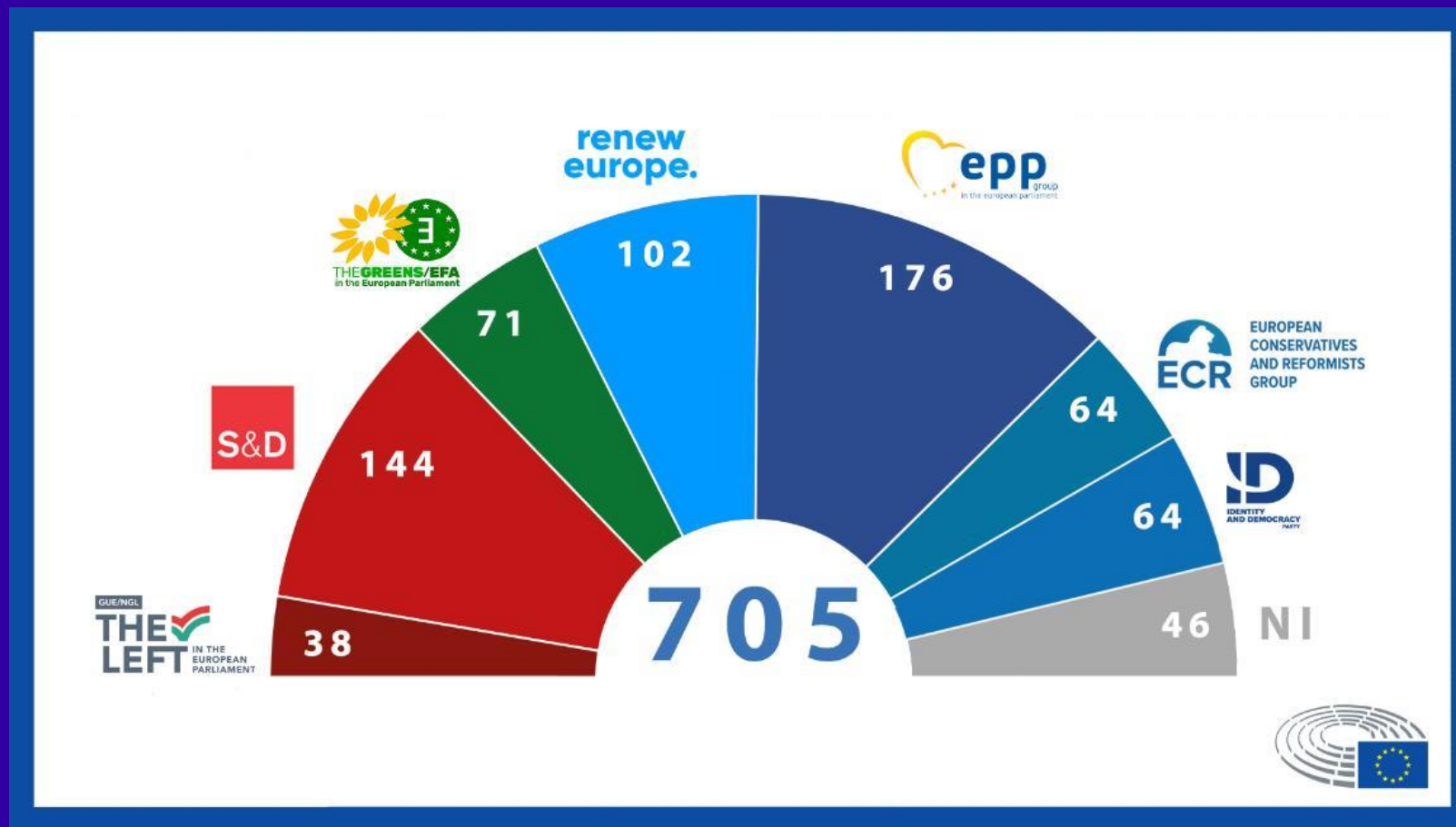
- Italian parlamenttivaalit 2022, pääministeriksi Giorgia Meloni (Fratelli d'Italia, FdI), äärioikeistolainen hallitus.
- Ranskan presidentinvaalit 2022, Marine Le Penin (Rassemblement National, RN) kannatus noin 41,5%.
- Hollannin parlamenttivaalit 2023, Geert Wildersin Vapauspuolue (PVV) otti suuren vaalivoiton.
- Saksassa oikeistopopulistisen Alternative für Deutschlandin (AfD) kannatus on tällä hetkellä liki 20% (maaliskuu 2024).

- Pohjoismaiden tilanteessa sama trendi: Ruotsidemokraattien kannatuksen kasvu Ruotsissa, Tanskan Kansanpuolueen ja Edistyspuolueen kannatukset sekä Perussuomalaisten pääsy hallitukseen Suomessa 2023.
- Yorkin yliopiston tutkimuksen mukaan vuonna 2022 järjestetyissä kansallisissa vaaleissa 32% eurooppalaisista äänestäjistä valitsi järjestelmänvastaisen puolueen, kun osuus 2000-luvun alussa oli 20% ja 1990-luvun alussa 12%.

Valtavirtapuolueiden rooli?

- Yhteistyö äärioikeistopuolueiden kanssa ja niiden hyväksyntä.
- Keskustaoikeiston radikalisoituminen. Useissa maissa nähtävissä keskustaoikeistopuolueiden siirtymä kohti äärioikeistoa äänistä kilpailtaessa.
- Europarlamenttivaaleissa gallupit ennustavat voittoa äärilaidan oikeistopuolueille ja tappiota maltilliselle oikeistolle, liberaaleille sekä vihreille.
- Äärioikeiston asema voi vahvistua, jos vaalitappiota pelkäävä maltillinen oikeisto (EPP) liittoutuu sen kanssa.

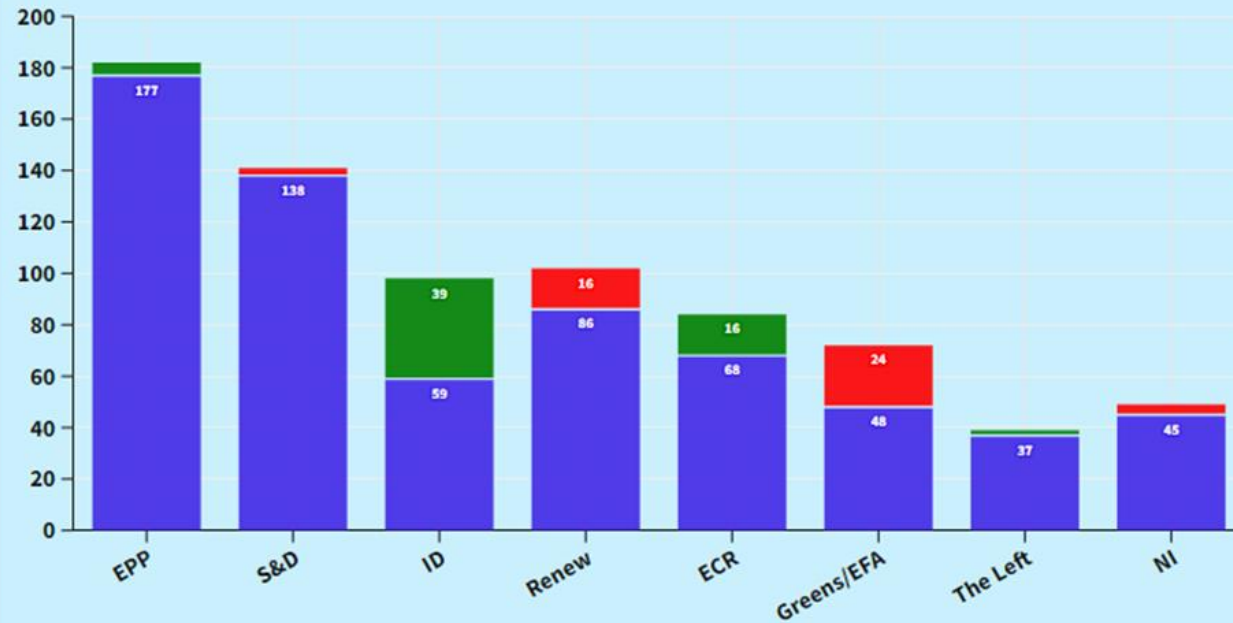
Euroopan parlamentin poliittiset ryhmät

Projection of changes of power among political groups after EP 2024 elections

Including potential recruitment of new parties

■ Number of seats ■ Seats gain ■ Seats loss

Note: Data elaborated in March 2024.

EU:n maahanmuuttopaketti

- Trilogisopu paketista saavutettiin joulukuussa 2023, sen lopullinen hyväksyntä parlamentissa huhtikuussa 2024.
- Sisältää useita muutoksia ja heikennyksiä turvaa hakevien ihmisten asemaan.
- Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa ei ole kiristetty näin paljoa koko EU:n historian aikana.

EU:n uuden maahanmuuttopakettin mukaan:

- Rajalla määritellään sovelletaanko maahantulijaan nopeutettua vai tavallista turvapaikkaprosessia. Nopeutettuun käsittelyyn ohjataan ne kansallisuudet, joiden turvapaikkahakemuksista hylätään keskimäärin 80%. Tällaisia kansallisuuksia ovat esim. bangladeshilaiset, marokkolaiset ja turkkilaiset.
- Lisäksi määritellään ketkä palautetaan lähtö- tai kauttakulkumaahan.
- Nämä prosessit tehdään EU:n raja-asezilla ja esimerkiksi satamissa ja lentokentillä. Tarkoituksena on palauttaa turvapaikanhakija mahdollisimman nopeasti, mikäli hakemus arvioidaan perusteettomaksi.

EU:n uuden maahanmuuttopakettin mukaan:

- Maahantulijoiden ei katsota saapuneen EU:n alueelle ennen kuin tämä seulontaprosessi on läpikäyty.
- Järjestelmä uudistaa Dublin III –mekanismia, eli siirtolaisen käsittelystä vastaa se maa, johon hän on ensin saapunut.
- Pakollista solidaarisuusmekanismia, eli EU-maiden vastuunjako voi kiertää maksamalla eniten turvapaikanhakijoita ottaville EU:n rajavaltioille.

EU:n uuden maahanmuuttopakettin mukaan:

- Hätätilanteissa jäsenmaat olisivat velvoitettuja heikentämään turvapaikanhakijoiden oikeuksia niin, että heitä voisi pitää pidempiä ajanjaksoja EU:n ulkorajoilla olevissa keskuksissa.
- Tällä pyritään reagoimaan siirtolaisuuden välineellistämistä vastaan.
- Turvapaikanhakija voitaisiin palauttaa ”turvalliseen kolmanteen maahan”, jos hänen katsotaan saapuneen EU:n alueelle sellaisen kautta.

- Ennusteiden mukaan pakolaisuus varsinkin ilmastonmuutoksen johdosta tulee vain kasvamaan.
- Vaihtoehtona lailliset ja turvalliset reitit Eurooppaan ja uusia mahdollisuuksia esimerkiksi työlupien saamiseen.

KIITOS